

Vizualizace zaniklých pracovních táborů na Jáchymovsku: projekt Svornost

*Martin Dolejš, **Petr Meyer, ***Jakub Jelen, ****Silvie R. Kucerová
* martin.dolejs@ujep.cz, ** petr.meyer@ujep.cz, *** jakub.jelen@natur.cuni.cz, **** silvie.kucerova@ujep.cz

*, **, **** Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Přírodovědecká fakulta,
katedra geografie, České mládeže 8, 400 96, Ústí nad Labem

*** Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje,
KUHIG – Centrum pro výzkum v kulturní a historické geografii, Albertov 6, 128 43, Praha 2

Pořádaná vizualizace je, s ohledem na její bezprostřednost a názornost, jedním ze stále častěji využívaných nástrojů pro přiblížení proměnlivé místní krajiny širší veřejnosti. Katedra geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (dále P F UJEP) byla v druhé polovině roku 2014 oslovena spolkem Politické v zni.cz (<http://www.politictivezni.cz/>) s ideou vizualizace zaniklého pracovního tábora Svornost nacházejícího se v blízkosti severočeského Jáchymova. Místa, kde kdysi stával tábor, byla v té době pokryta náletovou dřevinou. Prvky, které by odkazovaly na minulou funkci prostoru jako pracovního tábora (např. skryté betonové základy), nebylo mnoho. Údaje, které by posloužily k následné tvorbě 3D modelu, proto nebylo vždy možné získat jinými známými existujícími objekty v terénu. Vlastní tvorba modelu tedy vyžadovala asistenci historika při zajištění dobových dokumentů, nártů, popisů a odtlačků sv. dectví, ze kterých by bylo možné odvodit a co možná nejlépe vizualizovat prostor v jeho podobě v 50. letech 20. století. Zároveň byla nezbytná odbornost geografa a geoinformatika pro jeho schopnost pracovat s prostorovými daty ve specializovaných pořádaných programech, pomocí nichž mohl být vytvořen obraz nějaké podoby tábora. Na tomto úkolu téměř rok pracoval projektový tým složený ze studentů P F UJEP vedených zkušenými školiteli pod záštitou laboratoře CEVRAMOK. Práce na rekonstrukci modelu byly součástí speciálního kurzu na katedře geografie P F UJEP.

Historie lágru Svornost

Nápravní pracovní tábor Svornost (krycí název K) byl jedním z menších jáchymovských lágrů a fungoval v období od 4. prosince 1949 do 29. října 1954. Jednalo se o tábor pro vodňáky zřízený pro německé válečné zajatce, kteří jej opustili v ranních hodinách 3. prosince 1949. Skupina 50 trestanců tábor uklidila a baráky schopné obývání byly desinfikovány. Poté do nich bylo umístěno 405 vojáků. Pro vodňáky se pořádaná s celkovou kapacitou 600 vojáků, avšak v letech 1951 a 1952 zde bylo umístěno více než 700 lidí (např. k 3. 5. 1951 bylo evidováno 750 vojáků a k 1. 9. 1951 pak 720 vojáků). Pokles nastal až v roce 1953. V táboře K byl několik let v znanosti spisovatel Karel Pecka, který svůj pobyt popsal v románu *Motáky nezvanému*.

Do tábora se vcházelo vstupní branou, na které přivítal ironický nápis „Prací ke svobodě“. Celý areál byl obehnán koridorem s dvojitým plotem z ostatního drátu. Plot byl místy doplněn strážními

v zemi, kterým se hovorově říkalo „špa kárny“ (viz obr. 1). Z toho v ní byli v zemi neustále hlídání dozorcí. Tábor, stejně jako všechny další pracovní tábory v oblasti (Bratrství, Eliáš I, Eliáš II, Mariánská, Nikolaj, Rovnost, Vršek-Barbora, Vykmanov I., Vykmanov II, Vykmanov – Ústřední tábor), byl samostatnou jednotkou a musel poskytovat veškeré nutné vybavení pro život dozorců v zemi. Nacházely se zde kanceláře, strážnice a další zařízení sloužící ostraze. Nescházely sklady, samostatná kuchyně, prasečnická, latrína, umývárna a malý barák se společenskou místností a jevištěm. Podstatnou část tvořily ubytovací baráky. V každém se nacházelo přibližně deset obytných místností, přičemž samotníci obývali dvacet až třicet muklů (tj. zkrácené označení statusu „muži určené k likvidaci“). A nesmíme zapomenout na táborové v zemi, neboli korekce, která se stala pro mnoho v zemi symbolem nejtemnějších chvil v životě. Jednalo se o betonové kobky v zemi o přibližné velikosti tři krát dva metry, kam byli v zemi umístěni za nepřestupky proti táborovému řádu. Během pobytu v korekci byli v zemi navíc omezeni příděly jídla na minimum.

Obr. 1: Objekt strážní v zemi vymodelovaný v počítačovém programu SketchUp

Autorka: Zuzana Šimonová.

Lágr Svornost (viz obr. 2) se rozprostíral nad stejnojmennou šachtou v horní části Jáchymova a jako jeden z mála se nacházel v bezprostřední blízkosti města. V táboře byla kromě hlavní brány ještě druhá, ze které vedlo schodiště o přibližně 260 stupních, obehnané plotem z ostnatého drátu, po němž chodili v zemi se azeni v nepřestupu na šachtu a zpět. V zemi ho nazvali Mauthausenskými schody, podle koncentračního tábora z doby druhé světové války, jelikož po náročné osmihodinové směně v dolech bylo vystoupení těchto schodů zpět do tábora (obzvláště v zimních měsících) velmi obtížným úkolem. Koncem roku 1954 byl lágr Svornost zrušen a budovy srovnány se zemí, protože v zájmu tehdejšího režimu nebylo nechávat po těchto pracovních táborech žádné pozůstatky.

V roce 2015 se povedlo pracovníkům krajského muzea Sokolov (<http://www.omks.cz/>) odkrýt pod vodní prostory korekce a v současné době probíhají práce na znovu vystavění těch fragmentů tábora. Již nyní stojí v místech bývalého tábora repliky strážních věží, oplocení a znovu byly obnoveny též zmíněvané Mauthausenské schody (viz obr. 3). Dále bude vybudována replika vstupní brány. Rekonstrukce těchto míst má pomoci uchování vzpomínky na utrpení tisíců (nejen) politických vězňů, kteří prošli pracovními tábory v okolí Jáchymova, a připomínat jejich památku.

Obr. 2: Publikovaný model území zaniklého pracovního tábora Svornost

Autoři: Tým studentů pod vedením Martina Dolejše a Petra Meyera.

Postup zpracování modelu tábora

Projekt vizualizace zaniklého tábora Svornost byl realizován během letního semestru 2015 v rámci výukového kurzu „3D modelování a virtuální realita“ na katedře geografie P F UJEP. Studentům byl v úvodních hodinách podán úvod do problematiky 3D modelování a seznámili se se základy práce v 3D grafickém editoru SketchUp. Poté již započala samotná praktická činnost.

Zájemové objekty (strážní věže, ohradní plot, budovy, schody a třešňovník) byly modelovány na základě kazných historických materiálů, které zachycují reálnou podobu pracovního tábora Svornost a byly shromážděny v součinnosti se sdružením Politický vězeň zni.cz a pobočkou muzea Karlovy Vary – muzeem Královská mincovna Jáchymov (viz též <http://kvmuz.cz/>). Mezi tyto historické materiály lze zařadit především fotografie, nákresy, stavební plány, letecké snímky, ale i výpovědi stále žijících pamětníků. Výjimku mezi dobovými materiály tvoří pouze informace o terénu v místě bývalého pracovního tábora, pro něž se nepodařilo nalézt přesnější zdroj historických dat o tvaru reliéfu. Reliéf byl proto vymodelován za pomoci současných dat z DMR 4 (tj. digitální model reliéfu 4. generace), který poskytuje přesný údaj nadmořské výšky a katastrální. Jedná se o pravidelnou síť diskretních bodů, která obsahuje informaci o nadmořské výšce se střední chybou výšky 0,3 m v odkrytém terénu a 1 m v zalesněném terénu.

Následnou syntézou všech zmíněných materiálů se studenti pokusili vytvořit co nejvůhodnější podobu zájemových objektů. Relevantnost jednotlivých modelů se zvyšuje i klesá

s množstvím dobových materiálů a výpovědí o daném objektu. Je tak potřeba mít na paměti, že ne všechny zájmové objekty mohou být znázorněny v historicky věrné podobě, jejich vizualizace vyžaduje dochování a shromáždění dostatečného množství podkladů. Rekonstrukce již nestojících budov i zaniklé krajiny je vždy výrazně závislá na dochovaných artefaktech. Geoinformatik je tak odkázán pouze na omezené množství dat a informací, z nichž musí extrahovat maximum pro úspěšné konstruování 3D objektu. Tím se tato orientovaná práce liší od tradičních metod 3D modelování, které disponují možností pořízení dat v reálném prostoru.

Obr. 3: Nově vystavěné fragmenty pracovního tábora Svornost

Foto: Silvie Rita Kučerová.

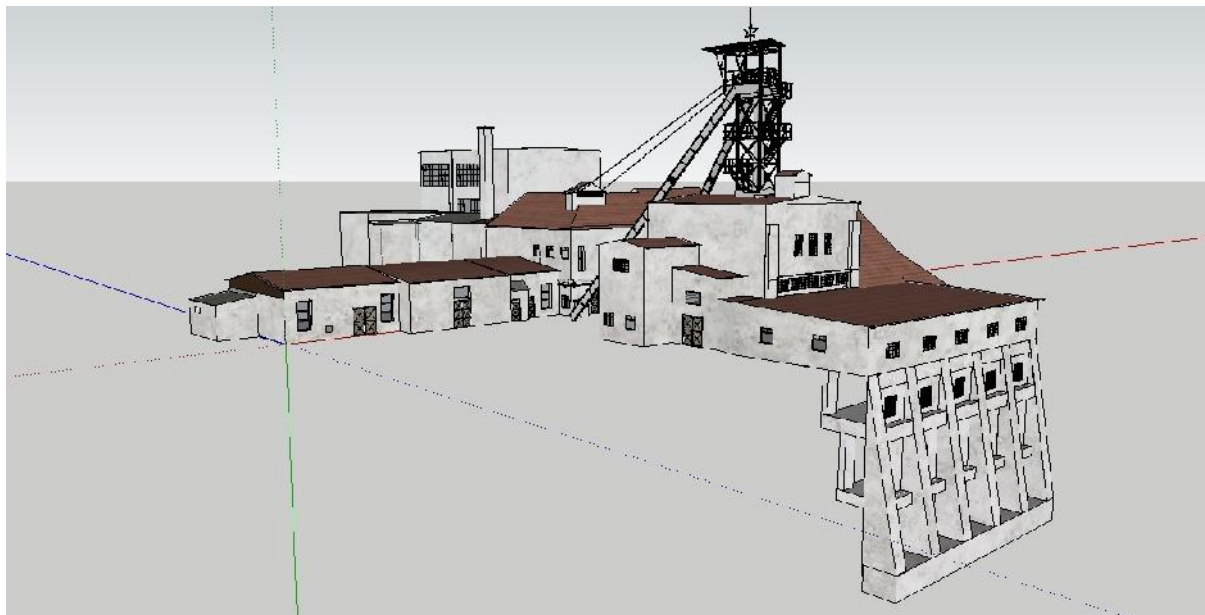
Zájmové objekty vytvářeli studenti v programu SketchUp. Program poskytuje poměrně intuitivní způsob 3D modelování. Pracuje především na principu vytváření polygonů, jejich následném „vytažení“ v potrubném smru a tím vytváří 3D objekty. Veškeré objekty byly vytvářeny odděleně (např. obr. 1, 4) a s pomocí lektora kurzu byly později všechny jednotně přeneseny na vytvořený digitální model terénu, doplněný o model stromové a keřové vegetace (obr. 5). Návazným využitím renderovacího počítačového programu Shaderlight bylo dosaženo mnohem kvalitnější a realitě blízké vizualizace objektu, jelikož program SketchUp je v těchto možnostech značně omezen. Dílčí kroky byly průběžně konzultovány s pamětníky tak, aby objekty vypadaly co nejvěrohodněji.

Prezentace výsledků tvorby

Finální projekt byl prezentován formou statických obrázků nejatraktivnějších částí modelu a zejména ve formě videa, které poskytuje celkový dynamický náhled tehdejšího pracovního tábora Svornost. Výsledky týmové práce byly představeny 27. 6. 2015 za účasti médií při slavnostním znovuotevření naučné stezky „Jáchymovské peklo“, sledující v okolí Jáchymova pozstatky po těžbě

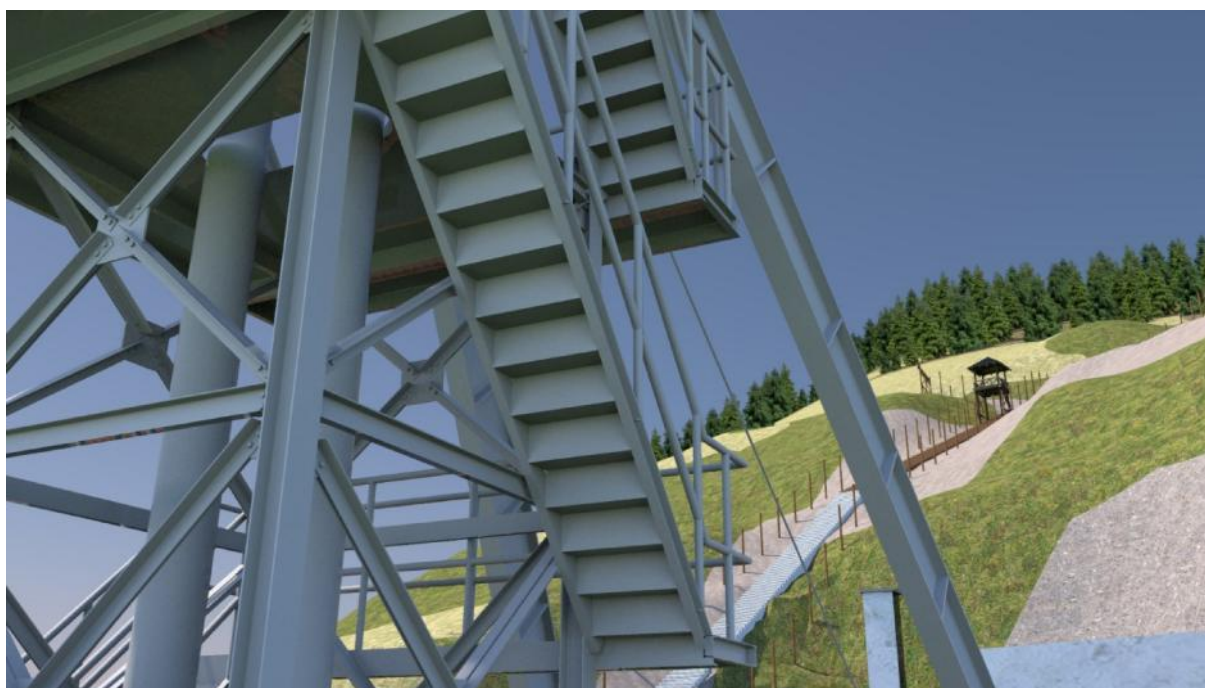
uranových rud a politických represí (viz například zpráva Silvie R. Kučerové a Pavla Štycha „[3D vizualizace zaniklých jáchymovských lágrů](#)“ dostupná v časopise Informace české geografické společnosti).

Obr. 4: Objekt dolu Svornost vymodelovaný v počítačovém programu SketchUp

Autorky: Kateřina Pittlová, Anna Tkáčová.

Obr. 5: Technický objekt dolu Svornost s digitálním modelem terénu a vegetace vymodelovaný v počítačovém programu SketchUp

Autoři: Tým studentů pod vedením Martina Dolejše a Petra Meyera.

Vlastní model tábora je určený k publikaci v podobě animované interaktivní prezentace (viz obr. 2) a ve své stati t jší podobou formou videa, které bude k dispozici na internetových stránkách spolku Politické v zni.cz (http://www.politictivezni.cz/jachymovske_peklo.html) a laborato e CEVRAMOK (<http://cevramok.ujep.cz/>). Spolupracující strany předpokládají, že projekt modelování pracovního tábora Svornost nebyl jejich posledním společným dílem a že v budoucnu naváží dalšími projekty ožívání zaniklé krajiny.

V závěru bychom rádi touto cestou poděkovali lektorům i studentům, kteří přispěli k úspěšné realizaci projektu, a všem zainteresovaným stranám, které se podílely na badatelské části práce a byly ochotny poskytnout historické podklady.